

חבל נחלתו

הוא משום ביהמ"ק, וע"כ מאז החורבן אף שהיתה סנהדרין אין מניעה לעבר שביעית. לפי הגר"א בפירושי הירושלמי האיסור לאחר רבי הוא על שביעית עצמה ולא על מוצאי שביעית. לפי הרש"ס והתקלין חדתינ עפ"י הירושלמי, לאחר היתר רבי וכשאין השנים כתיקנן אין איסור לעבר שביעית ומוצאי שביעית. לכל השיטות, מעת שבטלה סנהדרין ונקבע הלוח המוכר, מעברים בהגיע המועד הקבוע במחזור הן שביעית והן מוצאי שביעית ולא נקבעה בלוח דחיה או הקדמת שנת העיבור מחמת השמיטה. ובהשבת ישראל למקומם וסנהדרין ללשכת הגזית נזכה להשבת השנים לתיקונן.

בכ"ד. וכן מכוון הגר"א לפירוש רש"י בסנהדרין [י"א ע"ב ד"ה ובזמן אביב]. ונראה ששני הגורמים: ישראל שאינם שרויים על אדמתם וסדרי הזמנים שאינם כתיקונם, שניהם גורמים לרשות לעבר במוצאי שביעית אבל אין זה מתיר לעבר שביעית עצמה. יא. לסיכום, המניעה מעיבור שביעית ומוצאי שביעית עברה מספר מצבים ונתונה במחלוקת. לפי רש"י וסיעתו עפ"י הבבלי, מלכתחילה היה האיסור על שביעית ומוצאי שביעית, ור"ג התיר לעבר מוצאי שביעית. לפי הרמב"ם האיסור הוא רק לכתחילה כשאין צורך תקופה או אביב ופירות האילן, ורק על שביעית. ולא הזכיר דברי הירושלמי על היתר ירק ושנים כתיקנן⁸. וכל האיסור

סימן כו

נתינת "כשרות" לירק עלים המוחזק כנגוע בשרצים

אשר אין חרקים בטלים בו, הציבור? משגיחי כשרות? הרב?! אם הקריטריון הוא מוחלט: יש או אין חרקים – הקביעה ברורה ובמקרי ספק ודיעבד הציבור בא בשאלה, והמפעלים יודעים שעליהם לספק סחורה נקיה לגמרי, אולם לפי הרב פלוני כ"א יחליט בעצמו, ותמיד יהיה לו הפתח ש"אלה לא חרקים שנאסרו כבריה!" ועוד, עפ"י איזה כושר ראיה יוגדר הירק – של פלוני או של אלמוני? מי הוא הנחשב כבקי כדי לבדוק, ומי ההדיוט שאין

רב פלוני יצא לחדש ולהגדיר ירק נגוע בחרקים הקשים לזיהוי, כירק שהחרקים בטלים בו ברוב, וע"כ הוא כשר לאכילה לכל בית ישראל, והמחמירים מותרים להחמיר על עצמם ולא על כל בית ישראל. ונראה לענ"ד שדבריו אינם עומדים לא במבחן המציאות ולא במבחן ההלכה. א. במבחן המציאות: לשיטת הרב פלוני שיש חרקים הבטלים ברוב ויש שאינם בטלים – מי יגדיר ירק מסויים כירק נגוע אשר החרקים בטלים בו ברוב, לעומת ירק אחר

8. אולי בגלל שגירסתו היתה כגר"א בירושלמי, וע"כ למוצאי שביעית אין חוששים ולשביעית עצמה האיסור נשאר בתוקפו.

חבל נחלתו

פיירר"ר יש שנים שמתגדלים בה תולעים הרבה והם קטנים עד מאד ואי אפשר לשום אדם לבודקם, ובשנים שידוע שיש בה תולעים בפנים אין לאוכלה כלל. וכן בשאר הירקות שכיחי בהו תולעים טובא ובפרט הנענ"ע והעולשין שבהם מצוי תולעים דקים בתכלית, וגם בכמון שכיחי ביה תולעים בתוך הגרגרים וזו בדיקתו שתמלא אגרופך ממנו ותשפשף אותו הדק היטיב ותמצא בו תולעים הרבה... גם צריך להיזהר בגודגניות המתוקים שקורין שיריזא"ש וכן באותם שקורין גינדא"ש שלא לאוכלם בלא בדיקה לראות אם יש בהם תולעים...".

ובפרי תואר [פ"ד, ט"ו]: "בארצינו במערב כל מיני פירות דרכן להתליע במחובר גפן, תאנה, זית, וגם הרימונים וכל הזרעונים מתליעים תכף במחובר ואפילו האורז הוחזק בתולעים, והגם שאינו מתליע אלא בתלוש תולעיו רוחשים בחוץ זולת אפונים שקורין בלעז נרבאונסוס אינם מתליעים אלא בתלוש, ולכן אין לאכול מהדברים הנזכרים אלא אחר בדיקה גדולה, וכשיוחזקו הענבים בתולעים אין לאוכלם כי תולעתם דקה עד מאד ונמצאת לפעמים סמוך לעור מבפנים וניכר מבחוץ נקודה שחורה דקה. וזה לך האות כי התליע מבפנים. ויש מין עשב אחד הנקרא בלעז בובא"ל ותוכו עשוי גרעינים דקים לאין מספר ונמצאים בהם תולעים קטנים שאין עין כל שולטת בהם. גם יש מין ירק אחר שקורין אותו בלעז קאו"ל פייר"ד [כרוב] כל אלו כל שנכנס בהם המיחוש בתולע אין להם בדיקה **ואסורים דבר תורה**, ואפילו למ"ד ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, כאן יודה דאסור **דבר תורה כשהוחזקו** שהרי חזקה יש כאן, ובדיקה אגן סהדי דלא שייכא בהו וגם אינם

בדיקתו יפה. והלא אין המדובר במצב מוחלט אלא בקביעה סובייקטיבית, וא"כ מאן מפיס שזה הירק אליו התכוון הרב פלוני. ואם כל אדם יכריע נתת תורת כל אחד בידו. ועל כן גם אם הקריטריון שקבע הרב פלוני נכון, הוא לא מתאים ליישום במערכות ציבוריות, וממילא צריכים הרבנים לסייג הגדרה זו ולחייב את הציבור בניקוי הירק לגמרי.

ב. ובמבחן הוראת ההלכה ג"כ אין דבריו עומדים.

כתב הבית יוסף [פ"ד אות ז' ח' ד"ה אפילו הגדלים] בשם הרשב"א: "וכתב עוד [סי' ער"ה ותתכ"א] מה שאמרת בפולין החדשים שסמוך לגמון מצוי בהם במקום הרחש מקום שחזר וניכר ראשו של רחש וגופו אינו ניכר אלא שמהפול עצמו משונה קצת אם אסור רחש זה אם לאו. תשובה רחש זה מיד נודע מקומו שמקומו משחיר וכולו נברא **והוא קטן מאד מאד וכמה פעמים ניסונו ונטלים אותו ממקומו ומניחין אותו על צפורן האצבע והוא רוחש והולך** ולפיכך אנו מורגלים שבכל מקום שמשחיר בפולין נטלין קצת בעומק וזו היא בדיקתו והכשרו עכ"ל".

הא קמן שאפילו חרק קטן מאד לא הקלו באכילתו, ואע"ג שזהו ירק המתבשל (פול). ובפרי חדש [פ"ד ס"ק ל"ד]: "כתב הרשב"א בתשובה [ח"א] בסי' קי"ג דירקות כשהן חזין יש להם בדיקה יפה אנ"פ שהוחזקו בתולעים מרובים ע"כ. וברור הוא שצריך ליזהר בענין הירקות כגון סילקא ומין ירק אחר שנקרא איספינא"ק שמצוי התולעת בתוך הירק עצמו מלבד התולעים שיש בקלח ועיקר הבדיקה בזה להעמיד כל עלה נגד השמש ונראה התולעת ולפעמים אינו נראה וצריך מישוש בידיים למצאו. וכן בכרוב שקורין קו"ל

חבל נחלתו

בדיקתם דיש ס"ט [הרב כרתי ס"ק י"ט] וכתב שם דמיום שעמד על דעתו לא אכל ירק חי".

וכן כתב בס' בן איש חי [נשוא שנה ב' אות ח"ן]: "ויש ירקות שנמצא בהם תולעים דקים הרבה וקשה לבדקן, והם מה שקורין סלק [=סלקא, עלי סלק] ומה שקורין "נענע" — שומר נפשו ירחק מהם. וירא-שמים יסלקו מביתו ולא יבוא על שולחנו. ובביתו לא יכנס הסלק למאכל. ורק בראש השנה יביאו אותו על שולחנו לראותו בלבד, בשביל הבקשה שלהם"...

ובשו"ת חת"ס [או"ח קל"ב] אשר רבים מהאחרונים הביאו דבריו לגבי בדיקת עלי החסה לליל הסדר, כתב: "אך רגיל אני לדרוש בשבת הגדול מי שאין לו אנשים מיוחדים מסויימים בעלי יראה הבודקים ומנקים אותו מרחש תולעים קטנים הנמצאים מאוד מאוד בימי פסח ואינם ניכרים לחלושי ראות ע"כ מי שאין לו בביתו מי שיבדקו כראוי טוב ליקח התמכא שקורין קרי"ן ואם הוא נמנה שלישי במשנה, והחסא הוא הראשון ומצוה מן המובחר. מ"מ חלילה להכשיל בלאו או בלאוין הרבה אפילו בספק משום קיום עשה דמרוז בזה"ז דרבנן"..." ויעויין עוד בחכמ"א [ל"ח ט"ן].

ומבואר מדברי ראשונים ואחרונים אלו שאף חרקים קטנים מאד אינם בטלים בתערובת, אלא במצבי ספק-ספיקא של נימוח וכד', ואף לא אחד מפוסקים אלו

בני ביטול כי יכולין להמצא ע"י בדיקה כל גרעין וגרעין¹.

ובזבחי צדק [פ"ד, פ"ח] הביא את דברי הפר"ח והוסיף: "ומימינו בבית שלנו לא אכלנו נענע בתבשיל".

ועוד בזבחי צדק [פ"ד, פ"ט] מכנסת הגדולה: "החזרת — הרחש מצוי בהם הרבה וצריך בדיקה יפה מפני שהתולעים הם דקים וקטנים וכמראה החזרת עצמם. ומשכתי את ידי מהם שלא לאוכלם נכנה"ג פ"ד הגב"י אות נ"ב, וכן במדינתנו פה באגדאד מצוים הרבה תולעים בחזרת בין בעלים בין באמהות וצריך לבדקם בדיקה יפה". זבחי צדק [שם פ"ד, צ"ז] ועוד הוסיף: "ואנחנו מימינו לא אכלנו כמ'ן בביתנו".

ועיי"ש ס"ק צ"ג-ק' רשימת ירקות נגועים חלקם מתיר בבדיקה יפה וחלקם אוסר "וזה כמו שתי שנים שהיינו בפרדס א' עם כמה בני אדם וא' מהם הביא בידו עלי גפנים וא"ל: תראו לנו היכן הם תולעים. והנחנו אותם בשמש כמו ג' דקים והראינו להם בחוש כמה וכמה תולעים קטנים שהם רצים ומרקדים ומרצדים בתוך העלים, ואמרו לנו ברוך שבחר בהם ובמשנתם".

והמחזיק ברכה [פ"ד, כ"ז] כתב: "נכון לכל בעל תורה שלא לאכול סאלט"א מירק חי כי מצויים תולעים ואף שבדקוהו נשים או אנשים הדיוטות מהירים יש לחוש לספק תורה. אבל כשהירק מבושל יש לסמוך על

1. בשו"ת שואל ומשיב [מהדורה א' ח"ב סימן מ"ד] סמך להלכה ולמעשה על דברי הפרי תואר וז"ל: "שוב מצאתי בפרי תואר סי' פ"ד ס"ק ח"י שכתב דאין לסמוך על בדיקה מבחוץ כי יש פירות שמתלעיע בפנים ואין רושם כל עיקר מבחוץ כגון זרעונים הנקראים גוגאריס וכו' וכמו כן יש לחוש לכלם, לכן אין לסמוך ע"ז בשום פרי ואפילו בפולין שדרכם לעשות ניקוד השחורה מבחוץ לפעמים לא ישחירו ויש בתוכם תולע וצריך בדיקה מבפנים ע"ש שהאריך וא"כ דברי המורה נכונים".

חבל נחלתו

מקום. וזה תמיד בכל שנה לערך שני חדשים. ומסופק אם צריך להכריז לאסור. או לסמוך בשעת הדחק על החק יעקב נסי' תמ"ז דביוצא דרך המסנתת חשיב לח בלח ולא הוי כניכר האיסור. וא"כ אין לאסור רק משום בריה. וידוע שיטת האו"ה המובא בפרמ"ג נסי' ס"ט ס"ק ל"ה במשבצות שאם האיסור בא בתערובת בטל בכל מקום כדשיל"מ. וה"נ נולדו הבריות בתערובות".

ולאחר שדוחה את כל הצדדים להיתר שהעלה בעל חלקת יואב כותב האבני נזר: "אך מ"מ בשעת הדחק גדול כזה יש לסמוך על הפוסקים דבריה בטיל בתתק"ס. ואף דבש"ע לא הובא דיעה זו כלל. ידוע דברי ח"צ נסי' ק' דאף דכתב ב"י דלית הלכתא כותי' דרמב"ם נסמוך על רמב"ם בשעת הדחק ולא נדמה פסק הבי' לפסק הגמ'. ואף שכתב שם עוד טעם משום דבאבל הלכה כמאן דמיקל אפי' יחיד במקום רבים. מ"מ בשעת הדחק גדול כזה נראה להקל".

ומוסיף: "אך עיקר יסוד הביטול בניכר רק שא"א לבררו הוא יסוד רעוע. והסכמת כל האחרונים הט"ז והפר"ח ופר"ת ומנ"י נכלל פ"ב דבדבר הניכר אין ביטול אפי' א"א לבררו".

ולבסוף מתיר ע"י ביטול מחמת ספק ספיקא.

וכן בשו"ת מלמד להועיל [ח"ב יו"ד סימן כ"ב] אוסר ירקות המוחזקים בחרקים וז"ל: "ונדבר תחלה על סוג א' [המוחזקים בחרקים]. כאשר שאלתי את אשתי תחי' אמרה לי שא"א לבדוק כל מינים אלו אחר שנתייבשו מפני שנצטמקו. וא"כ א"א להכשיר בשום אופן. דאין להתיר מטעם שנשרפו בשעת הייבוש וכמו שכתוב בלחם הפנים סי' פ"ד ס"ק כ"ז, דהא כבר כתב הפרי תואר סוף סי'

הציע לבטלם ברוב ולאוכלם. ולהיפך משכו ידיהם לגמרי מאכילתם כשא"א להוציאם. ג. ודומני, שאחת הסיבות העיקריות שבפוסקים הספרדים השאלות הן של יום-יום לעומת האשכנזים שהתעסקו בכך לגבי סימני ראש השנה ומרור לפסח, היא, שבארצות החמות הירקות הנגועים בחרקים היו נפוצים, לעומת זאת בארצות אירופה ככל שהקור עלה תפוצת החרקים קטנה וע"כ שאלות ירק העלים מעטות, יחסית. וסימן להשערה זו שפאת השלחן [ג', י"ח] מעתיק את הפר"ח ביחס לה' תולעים ואע"פ שאין זו מצוה או הלכה התלויה בארץ ישראל, חזר להדגישה בהלכות ארץ ישראל, מתוך שראה צורך מפאת שינוי המקומות.

ומצאתי בשו"ת שואל ומשיב [מהדורה א' ח"ב סימן מ"ג] שדן בשאלה האם מותר לסחור בקמח מתולע, והשואל העלה טענות כדוגמת הרב פלוני. ובתוך דבריו כתב: "ואשר רצה לחדש דלא יתחייב על התולע כיון שאכלו עם המאכל... הנה בתחלת ההשקפה נבהלתי דאיך יעלה על הדעת דמותו לאכול פירות מתולעים כיון שאינו אוכלם רק עם המאכל, וח"ו לומר כן דהרי גוף התולע נוגע בפיו וגם המאכל ודאי אינו מפסיק ומ"ש כיון דתולע הוא מאוס הו"ל כמבא"מ (=כמין באינו מינו) זה הבאי דכל שראוי לאכילה אף המאוס מ"מ אסור, ולולא כי ראיתי כי שונה ומשתעשע בד"ת הי' ראוי לגוערו וישתקע הדבר ולא יאמר".

ובשו"ת אבני נזר [יו"ד סימן פ"א] עונה הוא לתלמידו בעל ס' חלקת יואב על דבר "השאלה שכל הבארות נמצא בהם תולעים קטנים מאד אחר הסינון וכל תשמיש העיר מהבארות כי אין שום נהר כי אם ברחוק

חבל נחלתו

דאמרו הכא בגמ' דקרינן בזה אפשר לברר איסורו לכן אין דינו להיות בטל ברובא כיון דאפשר לעמוד עליו דינו כמו ניכר האיסור ואינו בטל ברוב. ועיין במג"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה ובגמ"ב מ"ת ח' יו"ד סי' קפ"ו. כן זה ברור לפי דעתו. ואף דעכשיו אינן יכולין לברר מ"מ כיון דבעת אכילה הי' אפשר לברר לא הי' אז דינו להתבטל ברוב"...

ה. סוף דבר, דברי הרב פלוני אינם עומדים הן במבחן המציאות, והן מול דברי הפוסקים. וע"כ ירק המוחזק בתולעים אע"פ שהם קטנים וקשים מאד לאבחנה אין להתירו לאכילה בשום אופן, והמאכילים ירק זה קרוב לודאי שמאכילים את הרבים שרצים ומעבירים אותם באיסורי תורה רבים [עי' בן איש חי שנה א' פרשת צ"ן] ואין לתת להם "כשרות" על מסעדותיהם וכד'.

פ"ד דדוקא אם נשרף לגמרי גם מבפנים מותר, אבל לא כשנתייבש, ולפ"ז אף לאחד הבשול אסור דליכא אלא ספק אחד שמא נימוחו. [אמנם ע' ע"ד איסור שנתייבש סי' פ"ז סוף סעיף י' בפתחי תשובה].

ד. ומבואר בפוסקים שאיסור שהוא ניכר וטורח להסירו אינו בטל ברוב.

וכן מבואר בשו"ת עין יצחק נחלק א' יו"ד סימן י"ב]: "דהא זה ידוע ומבואר דאיסור שיכולין להכירו אינו בטל ברוב וכמש"כ הש"ך ביו"ד סי' ק"ב ס"ק ח' בשם הרא"ה דכל היכא דינכר האיסור אין לו ביטול וכיון דאפשר להוציא האיסור מתוכו הוי כניכר האיסור כו'. וכ"כ הפר"ח ליו"ד שם ס"ק ח' לחזק זה הסברא. וכ"כ הר"ן בסוכה פ"א נד' רל"ה ע"א [בד"ה וגרסינן עלה בגמ' כו' בזה"ל שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל כו' עכ"ל. ויש עוד מזה בכמה דוכתי וקצרותי. ע"כ ה"ה הכא כיון

סימן כז

דירת עכו"ם בבית ישראל

הרמב"ם [הלכות ע"ז פ"ז ה"א]: "מצות עשה היא לאבד עבודת כוכבים ומשמשיה... ובא"י מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו".

ובפרק י' [ה"ן] כתב:

"אין כל הדברים האלו (רפואה, מכירה, שכירות ופרנסת נכרים) אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל, אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו

שאלה:

יהודי שיש לו אם זקנה הצריכה טיפול מתמיד יום ולילה, מצא נכרית עכו"ם (ממאמיני אותו האיש) שיש לה עבודה זרה והיא מניחה אותה בביתה. ועלתה השאלה: איך והיכן לשכנה, והאם בכלל מותר הדבר.

הקדמה

מלכתחילה צריך להגדיר את התשובה כתשובה לשעת הדחק, ואם יש לו אפשרות למצוא אשה אחרת בשכר לאותה מלאכה עדיף והכרחי. וטעם הדבר כתב